

KORT SOCRATISCH

“Kan het niet wat sneller?”

“Moet er altijd een universele vraag zijn?”

Wie ooit een socratisch gesprek heeft begeleid zal die vragen herkennen. Als pragmatisch mens kan ik me verplaatsen in deze vragenstellers. Het socratisch gesprek is een onovertroffen methode voor dialoog over principes, samenwerking of dilemma's, maar wat als je je niet kunt permitteren om 1 1/2 uur de tijd te nemen voor reflectie?

Je zou een socratische vorm moeten vinden die ook in 20 minuten iets oplevert; tijdens een vergadering, of bij de koffieautomaat:

‘Even stilstaan bij de essentie graag! Hebben we het over hetzelfde, ja? En dan weer verder.’

Om het socratische karakter niet te verliezen in een kort gesprek zijn een aantal gesprekselementen onmisbaar:

1. Het onderzoekende karakter. Niet verdedigen maar elkaar nieuwsgierig bevragen.
2. Concretisering. Geen meningen maar feiten uitwisselen. Blijf bij de ervaringen.
3. Luisteren. Vermijd interpretaties, aannames en al te veel empathie.

Hieronder tref je een beschrijving van een socratisch gesprek in 30 minuten.

NB De voorwaarde om dit in korte tijd te kunnen doen zijn:

- bij een groepsgesprek: kennis van socratische vaardigheden van alle deelnemers,
- bij een tweegesprek: goede socratische vaardigheden van tenminste 1 van de 2 gesprekspartners.

De gespreksstappen

Om aan te sluiten bij alledaagse communicatie heb ik voor een gesprek gekozen dat begint met een uitspraak. Zo deed Socrates dat ook (Apologie, Gorgias): als mensen in een gesprek een uitspraak (mening) poneerden dan stelde hij vragen om na te gaan of het om ‘schijnkennis’ of ‘napraten van de groepsmening’ ging. Hij vroeg net zo lang door tot mensen zélf met nieuw denken kwamen.

In een uitspraak wordt iets beweerd over iets of iemand. Uitspraken zijn bijvoorbeeld:

‘Wie succesvol wil zijn moet zich conformeren.’

‘Privé en zakelijk moeten strikt gescheiden blijven’

Als iemand dit bij de koffieautomaat roept kan je reactie zijn: ‘Is dat zo?’

En daarmee begint het kort socratisch gesprek.

KORT SOCRATISCH

UITSpraak. Iemand beweert iets over iets of iemand

ONDERZOEK. Welke ervaring van de spreker (feiten) gaat vooraf aan die uitspraak? Vraag socratisch* door naar feiten. Blijf bij hetzelfde voorbeeld. Is de bewering van de spreker daarna nog steeds dezelfde?

VERPLAATSING. Iedereen (of beide gesprekspartners) verplaatsen zich in het voorbeeld van de spreker, doen zelf een uitspraak en beargumenteren deze.

ARGUMENTEN. Vergelijk uitspraken en argumenten. Vraag socratisch* door op argumenten.

CONCLUSIE. Waar gaat dit gesprek nu werkelijk over? Wat staat er op het spel? En wat levert het op?

*Socratisch vragenstellen en argumenteren is iets dat je moet leren.

Regels voor socratisch vragenstellen: niet interpreteren, geen oordeel of empathie in je vraag verwerken, luisteren en ingaan op wat iemand zegt, gebruik in je vraag de woorden van de ander. Het begeleiden van socratisch argumenteren heeft het te maken met het vergelijken van tegengestelde beweringen en doorvragen op de woorden die iemand gebruikt. Achter de woorden schuilen beweegredenen, overtuiging en argumenten.

Verslag van een kort socratisch gesprek

UITSpraak

“Je moet iemands gedrag tolereren”, zegt Karel.
Is dat zo?

ONDERZOEK

De spreker geeft een ervaring bij zijn bewering en de anderen stellen socratisch vragen

Karel:

Mijn broer is alcoholist. Hij maakt een zootje van z'n leven en het is een last voor zijn familie, maar 'we kunnen niet anders dan zijn gedrag tolereren.'

Vraag: Hoe oud is je broer?

Karel: 30 jaar

Vraag: Waarom zeg je 'hij maakt een zootje van z'n leven?'

Karel: Hij takelt lichamelijk af. Heeft pijn in z'n benen. Hij slaapt tijdens kantooruren en drinkt 's nachts

Vraag: Wil hij geholpen worden?

Karel: Ja, financieel en met het opknappen van z'n huis en tuin, maar verder niet

Vraag: Wat bedoel je met 'verder niet'

Karel: Hij wil niet naar een dokter. Hij doet niets om beter te worden.

Vraag: Heb jij er zelf last van?

Karel: Nou ja. Hij komt er bij mij thuis niet in.

Vraag: Je zegt: 'Je moet iemands gedrag tolereren'. Wat tolereer jij dan?'

Karel: Dat hij zo leeft. Dat niemand ingrijpt.

Vraag: Waarom doe je niks om hem te helpen?

Stop, andere vraag. Karel heeft niet gezegd dat hij niet helpt.

Vraag opnieuw: Waar denk je aan bij ingrijpen? (goed ingegaan op de woorden van de verteller)

Karel: Hem verplicht, onder dwang, laten behandelen.

Vraag: Heeft iemand wel eens geprobeerd in te grijpen?

Karel: Ja, soms wordt een zorgtraject in gang gezet door een familielid maar als het puntje bij het paaltje komt wil hij niet.

Vraag: Hebben anderen in zijn omgeving er last van?

Karel: Nee, de familie zorgt ervoor dat zijn huis en tuin netjes blijft. Verder is hij onzichtbaar voor de omgeving.

Vraag: Wat is de reden dat hij er bij jou niet inkomt?

Karel: Mijn idee is: "Als je een probleem hebt. Dan moet je het zelf oplossen."

Vraag: En als iemand zijn probleem niet zelf kan oplossen? (Stop. Hypothetische vraag. Vraag aanpassen)

Vraag opnieuw: Weet je of hij zijn probleem zelf kán oplossen?

Karel: Hij probéert niet eens het op te lossen. Hij wil niet naar een dokter.

Ervaring van een andere gespreksdeelnemer: Ik zat laatst naast een jongeman in het vliegtuig en die vertelde dat hij al twee jaar vrij van alcohol was. Hij was daarvoor naar een ontwenningsskliniek in Spanje geweest. Bij terugkomst was hij nog een paar keer teruggevallen. Maar zo had hij toch langzaam begrepen dat wat ze hem in de kliniek geleerd hadden echt klopte: alles zo organiseren dat je alcohol vermijdt.

Karel: En was die jongeman daar door zijn familie onder dwang naartoe gebracht?

Antwoord: Geen dwang, maar ze hadden wel tegen hem aangepraat.

Karel: wij ook tegen mijn broer.

VERPLAATS EN ARGUMENTEER

De deelnemers verplaatsen zich in de schoenen van Karel en doen nu allemaal een uitspraak en beargumenteren dit met behulp van de feiten.

Enkele beweringen:

"Je moet ingrijpen omdat hij duidelijk hulp nodig heeft, want hij heeft pijn in z'n benen en hij heeft zijn zaken niet op orde"

"Je moet het gewoon tolereren, want hij maakt zelf keuzes en die zijn niet strafbaar. Zoals de keuze om niet naar een arts te gaan."

"Je moet ophouden met financiële en huishoudelijke ondersteuning. Dan gaat hij misschien een oplossing zoeken"

Reacties op elkaars beweringen:

"Als je ophoudt met ondersteuning dan gaat het helemaal mis met hem"

"Dat wil hij dan blijikbaar. Hij is volwassen en dit is zijn keuze"

"Er is hier toch duidelijk een hulpvraag? Hier is iemand die pijn heeft en lijdt"

"Dat is toch zijn eigen verantwoordelijkheid. Of wil je doen alsof het nog een kind is?"

"In dit geval weten anderen toch beter wat goed voor deze man is dan hijzelf?"

"Dat weet ik niet. Het is een zwak iemand in de samenleving. Je kunt iemand niet dwingen zich aan te passen, maar wel gewoon een beetje voor hem zorgen."

"Er zijn dus 3 opties:

1 je zorg helemaal stopzetten

2 hem dwingen zich te laten behandelen

3 doorgaan zoals nu: wel allerlei zorg, maar geen behandeling"

"Als het de familie niet te zwaar valt dan zou ik voor optie 3 kiezen, dus tolereren."

"En als de last te groot wordt voor de familie, dan moet de alcoholist zelf maar de gevolgen ondervinden".

“Dat laatste heeft niets meer met ‘tolereren’ te maken, want daarbij verdwijnt hij helemaal uit beeld denk ik. Dan wordt hij misschien op termijn uit zijn huis gezet en moet de samenleving hem ‘tolereren’.

CONCLUSIE

De deelnemers worden gevraagd uit te spreken waar dit voor hen over gaat.

Wat gaat jou hier werkelijk aan het hart?

Uitspraken:

Het gaat over maatschappelijke verantwoordelijkheid en familie-verantwoordelijkheid versus eigen verantwoordelijkheid. Wat weegt jou het zwaarst?

‘Tolereren’ getuigt ervan dat er een situatie van ongelijkwaardigheid en afhankelijkheid is. Want iemand kan het kennelijk ook ‘niet tolereren’.

Als je iemand dwingt doe je of hij geen volwaardig persoon is.